

V DEO

TROŠKOVI

1. 1. POJAM I DEFINISANJE TROŠKOVA

- Začetnik prvih naučnih radova iz oblasti troškova je nemački autor **Eugen Šmalenbah** (Eugen Schmalenbach). Troškovi, po Šmalenbahu, predstavljaju one vrednosti kojima se u kalkulaciji izražava potrošnja dobara, prouzrokovana proizvodnjom novih proizvoda ili učinaka.

- **K. Melerovič** (Mellerowicz) troškovima smatra „potrošnju dobara uslovljenu proizvodnjom“, podrazumevajući pod troškovima samo ona trošenja koja su potrebna za ostvarenje učinaka.

- **E. Gutenberg** pod troškovima podrazumeva „novčani izraz materijalnih dobara, rada, usluga i javnih izdataka koji su potrebni za ostvarivanje zadataka preduzeća.

- Troškovi, prema D. Peroviću, predstavljaju „u novcu izraženu vrednost utrošenog rada, svih sredstava i dobara koja su u preduzeću utrošena u cilju proizvodnje novih proizvoda ili ostvarivanja određenih učinaka“.

- Naš najpoznatiji autor Ekonomike preduzeća, **dr S. Kukoleča**, definiše uslove pod kojima utrošene vrednosti predstavljaju trošak, i to: 1) da se trošenja elemenata proizvodnje zbivaju u procesu reprodukcije, 2) da su trošenja vrednosti nastala u reprodukciji, prouzrokovana utrošcima elemenata proizvodnje, i 3) da utrošeni elementi proizvodnje imaju izraz društvenog priznanja ekonomske vrednosti.

- Troškovi su, prema **Ž. Majcenu**, „u novcu izražena količina živog rada, opredmećenog rada i ukalkulisanih ugovornih zakonskih obaveza, potrebnih za proizvodnju učinaka“, a dr.

M. Dautović

trošak definiše kao „utrošak opredmećenog rada u obliku sirovina, materijala, pomoćnog materijala, energije, sredstava za rad i živog rada, uzimajući u obzir rad (plata) i višak rada.“

- Dr M. Kovačević kao troškove preduzeća definiše „novčani izraz trošenja faktora procesa rada u vezi stvaranja određenih korisnih učinaka, kao i obavezni novčani doprinosi uslovljeni poslovanjem i poslovanjem preduzeća“.

Troškovi predstavljaju novčani izraz utrošenih komponenata proizvodnje i to sredstava za rad, predmeta rada (materijala) i radne snage.

Šire analize pod troškovima obuhvataju i izdatke

koji nastaju izmirenjem obaveza prema državi. Pošto ovi izdaci vremenski i funkcionalno nastaju istovremeno kada i troškovi, oni sa aspekta ekonomije konkretnog preduzeća imaju isti karakter i uticaj kao i troškovi.

1.1. Utrošci i troškovi

Utrošci predstavljaju naturalni izraz utrošenih elemenata procesa proizvodnje su *utrošci*.

Utrošci radne snage predstavljaju utrošenu energiju čoveka (radnika) pri obavljanju radnih zadataka u procesu reprodukcije. Reprodukovanje radne snage podrazumeva i obnavljanje bioenergije radnika.

Sredstva za rad se fizički troše u procesu proizvodnje. Utrošci jednog dela sredstava ulaze svojom materijalnom supstancom u novi proizvod.

Trošenje materijalnih komponenata sredstava za proizvodnju vrši se sa ciljem da se proizvede nova upotrebna vrednost ili da se izvrši određena usluga.

Utrošci materijala predstavljaju

utroške predmeta rada

. To su fizičke

količine raznovrsnih materijala utrošenih u procesu proizvodnje. Materijal se u proces rada unosi postepeno, a utroši odjednom. Standardni utrošci materijala u vidu normativa materijala predstavljaju količinu materijala koja je stvarno potrebna za proizvodnju konkretnog proizvoda i kao takva uslovljena je faktorima tehničke i organizacione prirode.

Sredstva za rad troše se kroz: fizičko trošenje, starenje, lom i kvar. Vek trajanja sredstava za rad je različit i zavisi od tehnoloških karakteristika sredstava, funkcije koju vrše u procesu rada, kao i načina trošenja i učestalosti njihove upotrebe. Ekonomsko zastarevanje sredstava za rad je posledica pojave novih tehničko-tehnoloških pronalazaka.

Utrošci radne snage predstavljaju utrošenu bioenergiju zaposlenih pri obavljanju konkretnog zadatka u procesu reprodukcije preduzeća. Trošenje bioenergije nastaje u procesima rada i kao rezultat tog trošenja nastaju utrošci radne snage. Trošenje bioenergije radnika koje nastaje izvan procesa rada – ne predstavlja utrošak radne snage. Utrošak radne snage vrši se na: tehnološkim i netehnološkim radnim mestima. Na netehnološkim radnim mestima ne postoji direktna veza između utroška radne snage i proizvedenog učinka. Ta veza je indirektna i to pomoću unapred utvrđenih ključeva za raspodelu utroška.

Troškovi predstavljaju vrednosni izraz utrošenih elemenata procesa

proizvodnje u preduzeću. U troškove spadaju i obavezni novčani doprinosi uslovljeni postojanjem i poslovanjem preduzeća.

Troškovi preduzeća se definišu kao novčani izraz trošenja faktora procesa rada u vezi stvaranja učinaka preduzeća.

Na visinu troškova preduzeća deluju mnogobrojni unutrašnji i spoljašnji faktori.

- **Unutrašnji faktori**, koji mogu biti objektivni i subjektivni, deluju na veličinu ukupnih i pojedinačnih troškova.
- **Spoljni faktori** deluju na veličinu ukupnih troškova preduzeća preko tržišta, zakonskih i ugovornih obaveza itd.

Troškovi preduzeća predstavljaju, dakle, **vrednost svih utroška i izdataka** koji su prouzrokovani stvaranjem proizvoda ili pružanjem usluga u konkretnom preduzeću.

Na osnovu ove definicije možemo izdvojiti osnovne karakteristike troškova:

1. troškovi se izražavaju vrednosno (novčano);
2. rezultat su ostvarenih utrošaka i njihovih cena;
3. direktno su vezani za odgovarajući učinak (proizvod ili uslugu).

Troškovi imaju **poseban značaj** za ekonomiju poslovanja svakog preduzeća. Smanjenje troškova doprinosi poboljšanju materijalnog i finansijskog položaja preduzeća, i jačaju konkurentske pozicije preduzeća na tržištu.

1.2. Isplata, izdatak i rashod

Isplata je svako gotovinsko plaćanje preko blagajne preduzeća. Najčešće je ovaj termin vezan za prodaju gotovih proizvoda. Isplata je širi pojam od pojma troška. Isplata može nastati pre ili posle trošenja i ne mora biti vezana za proces rada i obavljanje procesa poslovanja preduzeća.

Izdatak je pojam širi od pojma isplata. Izdatak označava svako izdavanje novca, materijala, invenara i sl. u okviru preduzeća, a koji nastaje radi procesa reprodukcije.

Izdatak je i svaki novčani iznos koji preduzeće isplaćuje trećim licima ili društvu. Troškovi se temelje na izdacima, ali se oni, ni sadržajno ni vremenski, ne moraju poklapati. Sadržajno se ne poklapaju kada izdatak nije učinjen radi stvaranja učinaka (npr. plaćanje kazne, takse).

Vremenski se izdatak i trošak ne poklapaju u slučaju kada:

1. izdatak prethodi trošku (plaćena premija osiguranja) i
2. izdatak sledi nakon nastanka troška (npr. električna energija se troši svakodnevno, a račun za to trošenje se plaća do petnaestog u mesecu za prethodni period).

Svaki trošak pre ili kasnije postaje izdatak preduzeća, mada svaki izdatak ne mora postati trošak.

Rashod je pojam širi od pojma trošak. *Sva namenska i nenamenska trošenja u preduzeću predstavljaju rashod* . To je bespovratno izdavanje novca, materijala ili stvari. Troškovi predstavljaju onaj deo rashoda koji se može ukalkulisati u cenu koštanja gotovih proizvoda ili usluga. Rashodi predstavljaju čisto finansijsku kategoriju. U preduzeću postoje troškovi koji ne podrazumevaju rashode, npr. trošenje elemenata koji nisu kupljeni, mašina dobijena na poklon i sl. Takođe, postoje rashodi koji ne podrazumevaju troškove jer nisu vezani za proces trošenja u reprodukcijom ciklusu. Rashode delimo na poslovne i neposlovne. Poslovni rashodi se dele na ukalkulisane rashode (troškove) i vanredne rashode.

Poslovni rashodi nastaju u procesu poslovanja i rezultat su poslovanja preduzeća. U poslovne rashode ubrajamo: materijalne troškove, amortizaciju,

nematerijalne troškove, troškove proizvodnih usluga, ukalkulisane troškove rada, itd.

U materijalne troškove ubrajamo: troškove materijala, energije, rezervnih delova, sitnog inventara, usluge sa karakterom materijalnih troškova (npr. usluge transporta). U nematerijalne troškove se ubrajaju: troškovi reklame, troškovi sajмова, premije osiguranja, topli obrok radnika, ukalkulisani porezi i doprinosi, troškovi zaštite na radu.

Ukalkulisane zarade radnika se sastoje od neto zarada zaposlenih, poreza i doprinosa na zarade.

Rashodi finansiranja nastaju kao posledica finansijskih transakcija u poslovanju preduzeća. U ove rashode ubrajamo: kamate na zajmove, revalorizaciju dugovanja, negativne kursne razlike itd.

Vanredni rashodi su: rashodi po osnovu manjkova (novca, robe, materijala, rezervnih delova), neotpisana vrednost osnovnih sredstava, kazne, penali i štete učinjene drugima, naknadno utvrđeni rashodi iz ranijih godina i dr.

3. VRSTE TROŠKOVA

Uobičajena je sledeća klasifikacija i podela troškova u preduzeću:

1. prema poreklu (komponentama procesa rada):